

İlkin peşə təhsili**Pedaqoji prosesin təşkilinin bəzi məsələlərinə dair****Məmmədəğa Rzayev***Təhsil Problemləri İnstitutunun böyük elmi işçisi**Açar sözlər: məktəbdaxili menecment, pedaqoji təhlil, pedaqoji təhsil.**Ключевые слова: внутришкольный менеджмент, педагогический анализ, педагогическое образование.**Key words: interschool management, pedagogical analysis, pedagogical education.*

Müstəqillik əldə etdikdən sonra öz milli sərvətlərinin sahibi olan Azərbaycanı son illərdə həyata keçirilən sistemli, köklü iqtisadi və siyasi islahatlar öz bəhrəsini təhsil sahəsində də vermişdir. Həmçinin ölkədə həyata keçirilən işlərin idarə olunması, tənzimləmə vasitələrinin yaxşılaşdırılması sahəsində aparılan işlər ümumi inkişafa təkan vermişdir.

Son illərdə ilkin peşə təhsili müəssisələrində də, ali və tam orta məktəblərdə olduğu kimi, İKT-nin tətbiqi genişləndirilmiş, imtahanların İKT-dən istifadə etməklə keçirilməsinə başlanmışdır. Təhsilimizin mühtüm bir sahəsi olan texniki-peşə təhsilinin rəhbər, mühəndis-pedaqoji işçilərinin təhsil müəssisələrinin tədris-təşərrüfat və digər sahələrinin idarə edilməsi işlərinin təkmilləşdirilməsi işi də bu qəbildəndir.

Aydın məsələdir ki, peşə təhsili müəssisələrində pedaqoji prosesin təşkil məsələlərində, yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanmasında, mühəndis-pedaqoji işçilərin ixtisasının təkmilləşdirilməsində bunun üçün müvafiq olverişli şəraitin yaradılması, idarəetmə işlərinin dünya təhsilində inteqrasiyası və s. amillər günün tələbi kimi qarşıda durur. Bu məqsədlə texniki-peşə məktəblərinin mühəndis-pedaqoji kollektivləri müəssisələrdə də təşkilatçı-

lıq və idarəetmə işlərinin ən optimal variantları üçün axtarıqlar aparılır, qabaqcıl təcrübə öyrənilib, tətbiq edilir.

Pedaqoji ədəbiyyatda "idarəetmə" anlayışı ən ümumi, ən universal anlayışlar sırasına daxil edilir. Tədqiqatçılar keçirilən işlərə qeyd edirlər ki, idarəetmə yalnız texniki və istehsal sahəsində deyil, həm də sosial sahədə, o cümlədən pedaqoji sahədə də zəruri sayılır. İdarəetmənin köklü elmi biliklər sistemini təşkil edir. Elmi biliklər həm də idarəetmə praktikasının nəzəri əsasını təşkil edir.

Ümumiyyətlə, pedaqoji prosesin təşkil dedikdə, məqsədəuyğun qərarlar qəbul etməyə, idarə olunan obyektə təşkil etməyə, ona nəzarət etməyə, tənzimləməyə yönəldilmiş fəaliyyət, düzgün informasiya əsasında işin təhlili və onun yekunlaşdırılması başa düşülür. Təhsil sistemində şəhər, rayon təhsil şöbələri və texniki peşə təhsili sisteminin müəssisələri idarəetmə sisteminin subyektləri kimi çıxış edirlər. Mürəkkəb, dinamik sosial sistem, ilk texniki peşə məktəbləri məktəbdaxili idarəetmənin obyektidir. Məktəbdaxili idarəetmə optimal nəticələr əldə etmək üçün tam pedaqoji prosesin iştirakçılarının məqsədyönlü şüurlu qarşılıqlı təsiridir. Tam pedaqoji prosesin iştirakçılarının qarşılıqlı təsiri aşağıdakı ardıcıl,

qarşılıqlı əlaqəli fəaliyyətlərdən və ya funksiyalardan yaranır, buraya isə ilk növbədə işin təhlili, məqsədi və planlaşdırılması, təşkil, ona nəzarət, nizamasalma və təşvihtmə daxildir.

Təhsil müəssisələrinin idarəetmə nəzəriyyəsi məktəbdaxili menecment nəzəriyyəsi ilə əhəmiyyətli şəkildə tamamlanır. Pedaqoji prosesin təkmilləşdirilməsində milli qiymətləndirmənin mühüm rolu vardır. Qiymətləndirmə konsepsiyasının tərkib hissələri onun milli qiymətləndirmə, beynəlxalq qiymətləndirmə və məktəbdaxili qiymətləndirmə keyfiyyətinə nəzarət və onun idarə olunması sisteminin yaradılmasında başlıca amildir. Bunlar isə, təhsil sisteminin yeniləşdirilməsinə, müntəzəqi dünya təcrübəsinə uyğunlaşdırılmasına xidmət edir. Pedaqoji prosesdə İKT-nin təhsilə tətbiqi, dərslərin elektron vasitələrlə aparılması bu prosesdə bütün imkanlardan istifadə etməyə imkan verir.

Müasir təhsil sistemlərinin xüsusiyyətlərindən biri də tədris prosesinin məzmununu, forma və metodlarını, müxtəlif tip təhsil müəssisələrini seçməkdə müəllimlərə, şagirdlərə, valideynlərə böyük hüquqlar və azadlıqlar verilməsidir. Söz yox ki, bu cəhət pedaqoji prosesin keyfiyyətinə təsir edir və hər kəsin məsuliyyətini artırır.

Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsi prioritet sahə hesab olunur və ölkənin sosial-iqtisadi, siyasi, mədəni və beynəlxalq sahələrdə uğurları təhsil sistemi ilə əlaqələndirilir. Ona görə də, proqram və dərslərdə şagirdlərin dünyagörüşünün genişləndirilməsinə xidmət edən faktlar öz əksini tapır.

Buraya təhsilin humanistliyi, təhsilin dünyəvililiyi, hamının təhsil almaq hüqu-

quna malik olması, təhsilin demokratik, dövlət-ietimai xarakter daşması və s. daxildir.

Tədris müəssisəsi pedaqoji sistemdir və elmi idarəetmənin obyektidir. Bu, təhsili təşkil edənlərin, rəhbər şəxslərin, mühəndis-pedaqoji kollektivlərin, şagirdlərin məqsədlərini müəyyənləşdirmək və nəticələrə nail olmaq üçün şəraiti yaratmaq, məzmunu seçmək, təhsil-tərbiyə işində müxtəlif vasitələrdən, forma və metodlardan istifadə etmək deməkdir.

İdarəetmənin əsas funksiyalarından danışanda tədris müəssisə rəhbərinin idarəetmə mədəniyyətinin onun peşə-pedaqoji mədəniyyətinin bir hissəsi olduğu unudulmamalıdır. Son illərdə pedaqoji mədəniyyət problemləri sahəsində psixoloji-pedaqoji tədqiqatlar aparılır. Pedaqoji mədəniyyət anlayışı özünü pedaqoji dəyərlər, pedaqoji texnologiya və pedaqoji yaradıcılıq kateqoriyalarında göstərir. Söz yox ki, idarəetmə mədəniyyəti özünü müxtəlif növ idarəetmə fəaliyyəti, idarəetmədə dəyərlərin və texnologiyaların mənimsənilməsi, ötürülməsi və yaradılmasında büruzə verir. Bu mənada, idarəetmə mədəniyyətinə aksioloji, texnoloji və şəxsiyyət-yaradıcı komponentlər də daxildir.

Daha aydın desək, idarə etməkdə böyük əhəmiyyət kəsb edən biliklər, ideyalar, konsepsiyalar pedaqoji dəyərlərin müxtəlifliyinin təzahürüdür.

Pedaqoji mədəniyyətin texnoloji komponenti iş prosesində idarəetmə qaydalarını və priyomlarını özündə birləşdirir, həm də bunlar spesifik pedaqoji vəzifələri həll etməyi nəzərdə tutur. Bu vəzifələrin həlli pedaqoji prosesin təhlili və planlaşdırılması, təşkil, nəzarət və tənzimləmə sahəsində rəhbərin bacarıqlarına əsaslanır. Rəhbərin idarəetmə mə-

dəniyyətinin səviyyəsi də elmi rəhbərlik prinsiplərinə yiyələnməkdən çox asılıdır. Konkret götürsək, texniki-peşə təhsili müəssisələrinin direktoru bir sıra vacib funksional vəzifələri yerinə yetirməlidir.

O həmçinin, peşəyönümü, valideynlərlə işlə əlaqədar məsələlərlə də müntəzəm məşğul olur.

İlkin peşə təhsili sistemində ən əlverişli üslub demokratik üslubdur. Bu üslub kollegiallıqla vahid rəhbərliyi düzgün əlaqələndirir, bütün müəllimlərin fəallığını təşkil edir.

Bu zaman təhlil və planlaşdırma, təşkilatçılıq və nəzarət, əlaqələndirmə və stimullaşdırma da unudulmamalıdır.

Pedaqoji prosesə nəzarətdə həlledici məsələlərdən biri də pedaqoji təhlildir. Pedaqoji təhlil pedaqoji prosesi müəyyənləşdirir. Ardıcıl və bir-biri ilə qarşılıqlı bağlı olan funksiyalardan ibarət olan hər hansı məsələ pedaqoji təhlillə başlayır və onunla da qurtarır.

Pedaqoji proses və pedaqoji fəaliyyətin effektivliyi, müəllimlərin pedaqoji təhlilin metodikasına yiyələnmələrindən çox asılıdır.

Məktəbdaxili nəzarətdə başlıca məqsəd sayılan pedaqoji prosesə rəhbərlik hər bir tədris müəssisəsi rəhbərinin təşkilatçılıq bacarığı və pedaqoji ustalığı ilə müəyyən edilir. Praktika pedaqoji təhlilin aşağıdakı əsas növləri müəyyən olunmuşdur: parametrik təhlil, tematik təhlil, yekun təhlil.

Rəyçi: dos. M.İlyasov

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Mehrabov A. Müasir təhsil onun mahiyyəti və əsas problemləri. Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutun Elmi əsərləri, Bakı, 2006. № 3.

2. Mehrabov A. Təhsildə keyfiyyət, ona nəzarət və idarəetmənin təşkili xüsusiyyətləri. ARTRİ Elmi əsərləri, Bakı, 2005. № 1.

3. Ağayev Ə. Təhsil prosesi: ənənə və müasirlik, Bakı, 2006.

4. İlyasov M. Peşəyönümün əsasları, Bakı: Mütərcim, 2011.

M.Рзаев

Некоторые задачи организации педагогического процесса

Резюме

В статье говорится о важных задачах организации педагогического процесса в раннем профессиональном образовании.

M. Rzaev

Some Issues of Management in Primary Educational Institutions.

Summary

In the article main principles of management and their functions are explained. It is noted that management of education system is affirmed in the principles of state policy.

Hüseyn ƏHMƏDOV

Azərbaycan Pedaqoji Antologiyası. XIX əsr - XX əsrin əvvəlləri
Bakı, "Maarif", 2011, 544 səh.

Elmi redaktor: pedaqoji elmlər doktoru, professor Zəhid Qaralov.

Kitabda XIX əsr və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda baş verən pedaqoji proses və bu prosesin qabaqçıl nümayəndələrinin, həmçinin vətəndən kənarda yaşayan soydaşlarımızın pedaqoji irsi toplanmışdır. Kitab təlim, tərbiyə və təhsil tarixi ilə maraqlananlar üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Buludxan XƏLİLOV

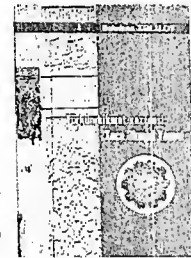
Türkün hikmət xəzinəsi: Xoca Əhməd Yəsəvi

Bakı, "Elm və təhsil", 2010, 294 səh.

Elmi redaktor: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Məsihağa Məhəmməd.

Kitabda türkün hikmət xəzinəsinin dünənindən, bu gündən seçmələr verilir və təhlil olunur. XI əsrin hikmət sahibi, türk dünyasının görkəmli ədiblərindən olan Xoca Əhməd Yəsəvinin həyatı, təriqət görüşləri araşdırılır. Yəsəvi təriqətinin məzmun və mahiyyətinin açılmasına xüsusi diqqət yetirilir. Yeri gəldikcə Əhməd Yəsəvi ideyaları Azərbaycan ədəbiyyatının nümunələri arasında izlənilir və müqayisəyə cəlb olunur.

Kitabda Əhməd Yəsəvi hikmətlərindən verilmiş nümunələr orijinaldan və Türkiyə türkcəsindən seçilmişdir.

İbrahim BAYRAMOV

Azərbaycan dilinin dialekt leksikası. Dərs vəsaiti.

Bakı, "Elm və təhsil", 2011, 120 səh.

Elmi redaktor: filologiya elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi Həsən Mirzəyev.

Dərs vəsaitində müasir Azərbaycan ədəbi dili lüğət tərkibinin dialektizmlər hesabına zənginləşməsindən, dialekt və şivələrimizdə öz izini qoruyub saxlayan qədim türk sözlərindən bəhs edilir. Dərs vəsaiti magistraturanın "Dilşünaslıq" ixtisasının "Azərbaycan dili", "Ümumi dilçilik" ixtisasları üzrə magistrantlar üçün nəzərdə tutulsa da, ondan filologiya fakültəsinin tələbələri, doktorantlar, dilçi mütəxəssislər də istifadə edə bilər.

